

Vermes Ádám **Világtársadalom:** sci-fi vagy közeli valóság?

Bevezetés, alapvetések

A világtársadalom és a világkormányzás fogalma is Nyugat-Európából indult el a politikatudomány és a politikai filozófia termékeként. A magyar olvasó számára mindkét fogalom nagyon távolinak és elvontnak tűnhet a mindennapok sokkal akutabb kérdéseihöz képest, azonban mégis komoly érvek szólnak amellett, hogy jobban beleássuk magunkat a témába. A világtársadalom és világkormányzás fogalmán keresztül ugyanis jobban megérthetjük a nyugat-európai gondolkodást és szemléletet, amelyről különböző okok miatt oly keveset tudunk idehaza. Ha közelről vesszük szemügyre a témát, akkor láthatjuk, hogy a nyugat-európai gondolkodásban az elméletalkotásnak milyen óriási szerepe és hagyománya van, ami eléggé szokatlanul hathat a hazai politikai elemzők körében, mivel itthon elsősorban a napi eseményekkel kapcsolatos elemzések és vélemények kifejtése a jellemző a nagyobb képre kíváncsi, történelmi szempontokat is figyelembe vevő nézőponttal szemben.

A 2010 óta gyakorlatilag folyamatosan napirenden lévő témát, az Európai Uniót és Magyarország hozzá való viszonyát illetően is elsősorban az a jellemző, hogy inkább a napi események kommentálásaként jelenik meg az elemző műsorokban, nem pedig egy szélesebb elméleti keretbe ágyazva. A magyar kormány és maga a miniszterelnök nemegyszer

sérelmezte már azt, hogy a nyugati uniós tagállamok nem ismerik eléggé a magyar gondolkodásmódot és politikai hagyományokat.¹ Így például nem értik meg, hogy a magyaroknak történelmi tapasztalataik okán különösen fontos a szuverenitás, hiszen számtalanszor került az ország idegen hatalmak megszállása és irányítása alá. Ebből a nézőpontból az 1989-es rendszerváltás is értelmezhető úgy, hogy a magyarok újra a nemzeti szuverenitás mellett törtek lándzsát, melyet értelemszerűen nem szívesen adnának fel újra ilyen rövid időn belül. Erre a nyugatiak legtöbbször azzal vágnak vissza, hogy a megértésnek kölcsönösnek kellene lennie, és a magyaroknak is jobban bele kellene ásniuk magukat a nyugati gondolkodás hagyományaiba, amelyhez például olyan elméleti konstrukciók tartoznak, mint a világtársadalom és világkormányzás fogalma. Mindezek mellett az is különös aktualitást ad a témával való foglalkozásnak, hogy az idej európai parlamenti választás során kiemelt kampánytemaként szerepelt nemcsak Magyarországon, de egész Európában a nemzetállamok szuverenitását féltő és az Európai Egyesült Államok létrehozását sürgető politikai erők közötti küzdelem. A világkormányzás és a világtársadalom fogalmának jobb megértéséhez ezért előbb célszerű lenne jobban megvizsgálni a mai politikai és elméleti viták középpontjában álló nemzetállamok és nemzetközi szervezetek (például az Európai Unió vagy ENSZ) helyzetét.

Azért is érdemes a témával foglalkozni, mivel általánosságban elmondható, hogy a világkormányzással szemben ma sokkal inkább a *global governance* fogalma az, ami eljut a hazai diskurzusba. Ez a fogalom mindössze arra utal, hogy az államok mellett egyre nagyobb számban

¹ Orbán Viktor ünnepi beszéde az 1956. évi forradalom és szabadságharc 61. évfordulóján: <http://www.miniszerelnok.hu/orban-viktor-unnepi-beszede-az-1956-evi-forradalom-es-szabadsaghar-61-evfordulojan/>

jelennek meg és egyre nagyobb szerepet kapnak a nem állami szereplők (például: nonprofit civil és profitorientált szervezetek) a döntéshozatali folyamatban. A *global governance* így magába foglalja a formális intézményeken és szabályokon kívül az informális normákat és gyakorlatokat is, melyeket korábban hajlamosak voltak figyelmen kívül hagyni. Problémát jelent viszont, hogy nincs igazán világos különbségtétel a világkormányzás és a *global governance* fogalma között, ami jelentősen megnehezíti az ezen a területen történő tudományos vizsgálódást, melynek a világos fogalomhasználat alapvető előfeltétele.² Véleményünk szerint a különbség abban ragadható meg leginkább, hogy míg a *global governance* alapvetően változatlan vezetési struktúra: a nemzetállamok primátusa mellett hoz be a diskurzusba új szereplőket, addig a világkormányzás fogalma egy teljesen új struktúrát vezet be.

A nemzetállamok alkonya?

Az izraeli történész és napjaink egyik legfelkapottabb gondolkodója, Yuval Noah Harari egyik művében³ arról ír, hogy mára már csak egyetlen civilizáció maradt a Földön, mivel egyre inkább egy paradigmát vall mindenki a gyakorlatban, legyen szó a gazdaságról (kapitalizmus különféle változatai) vagy a politikáról (független, egymással legalábbis jogilag egyenlő államok). Harari úgy véli, hogy ma egyszerűen nincs más lehetőség az egyre súlyosbodó globális problémák kezelésére (klímaváltozás, robbanásszerű technológiai fejlődés stb.), mint a világtársadalom megteremtése. Annak idején a nemzetállamok is azért jöttek létre nem is

² Weiss, Thomas G. (2009): What Happened to the Idea of World Government. *International Studies Quarterly* 53, 253–271.

³ Yuval Noah Harari (2018): 21 lecke a 21. századra. Animus Kiadó

olyan régen, mert az emberek olyan kihívásokkal szembesültek, amelyeket kisebb szerveződési szinteken már nem lehetett kezelni. Később, a második világháborút követően az első igazán globális kihívásra (atomháború veszélye) való válaszként jelentek meg a ma is működő nemzetállamok feletti szervezetek, illetve egyezmények, amelyek letették a globális közösség alapjait. Minden bizonnyal, véli Harari, hasonló módon fogunk tovább haladni: ahogy egyre több területen jelennek meg olyan problémák, amelyeket csak világszinten lehet kezelni, úgy fog egyre több hatáskör átcsúszni a nemzetállamok szintjéről a globális szintre (ld. a *spillover* hatást az Európai Unió esetében). Harari azonban arra figyelmeztet: sem a világkormányzás, sem a világtársadalom nem képzelhető el a gyakorlatban mindaddig, amíg nem alakítunk ki egy olyan globális identitást, amelyhez az emberek világszerte kötődni tudnak.

Figyelemreméltó elemzését adja a témának Rana Dasgupta indiai származású esszéista, aki kiemelten foglalkozik az egyre erősebb globalizáció nemzetállamokra gyakorolt hatásaival. Nagy visszhangot kiváltó cikkében⁴ azt az elsőre meglepő állítást teszi, hogy a szuverenista pártok megerősödése éppen a nemzetállamok haldoklását jelzi, hasonlóan ahhoz a jól ismert jelenséghez, amikor a haldokló állapota látszólag javul a halál beállta előtti utolsó napon. Dasgupta szerint a nacionalizmus előretörése azért következett be, mert a nemzeti identitás megvédése egy olyan terület maradt, ahol a nemzeti kormányok még fel tudnak mutatni valamiféle cselekvőképességet, szemben például a gazdasággal, ahol lényegében teljesen kicsúszott kezükből az irányítás, hiszen egy-egy globális vállalatnak nagyobb súlya van a nemzetközi gazdaság alakulására,

⁴ Dasgupta, Rana (2018): The demise of the nation state:

<https://www.theguardian.com/news/2018/apr/05/demise-of-the-nation-state-rana-dasgupta>

mint a nemzetállamok túlnyomó többségének. Nem véletlen volt a Brexit-népszavazás során a kilépéspárti kampány jelszava éppen az, hogy „Take back control!”. Ahogyan a témáról készült filmből is kiderül (Brexit: The Uncivil War⁵), a szlogent személyesen a kampány vezetője, Dominic Cummings találta ki, aki jelenleg éppen Boris Johnson miniszterelnök egyik legfőbb tanácsadója. A Brexit-népszavazás során a kilépéspártiak remekül ismerték fel, hogy az állami szolgáltatások és újraelosztás leépítése következtében leszakadó középosztály nagyon komoly frusztrációt élt át. Felelősként vagy bűnbakként az Európai Uniót szemelték ki a kilépés hívei, mely tökéletesen megtestesíti annak a fenyegető külső ellenségnek a képét, amelyre a szavazóknak igénye volt. Azzal érveltek, hogy az Unió miatt volt szükség a fenti jóléti szolgáltatások megnyirbálására, és arról szólt a kilépéspártiak egyik kampányüzenete, hogy azt a pénzt, amit jelenleg az Európai Uniónak fizetnek be, az „irányítás visszaszerzése” után az állami egészségügyre költethetik majd.⁶ Mára azonban világossá vált, hogy a kontroll visszaszerzésére való törekvés csak illúzió volt, amelyet jól mutat a Brexit körül immár több mint három éve tartó, véget nem érni látszó mizéria is.

A nemzetállamokon alapuló nemzetközi rend, mely történelmi léptékben egy viszonylag új fejleménynek számít, hiszen csak az 1648-as vesztfáliai békével jött létre, azért is ennyire törékeny, mert mára rendkívüli módon kikezdték a XXI. század új típusú kihívásai (például a

⁵ <https://www.imdb.com/title/tt8425058/>

⁶ McCann, Kate – Morgan, Tom (2016): Nigel Farage: £350 million pledge to fund the NHS was 'a mistake':

<https://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/24/nigel-farage-350-million-pledge-to-fund-the-nhs-was-a-mistake/> – Közvetlenül a népszavazás eredményének a kihirdetése után beismerték, hogy e kampányüzenet minden valóságálapot nélkülözött.

klímaváltozás). Ráadásul a hidegháború végével világossá vált az is, hogy a létrehozott nemzetállami keretek a legtöbbször hibás konstrukciók voltak, mivel vagy több, egymással ellenséges nemzetiséget kényszerítettek közös határok közé, vagy éppen egy nemzetet választottak szét a sokszor önkényesen meghúzott határokkal, ami szükségszerűen vezetett vérontáshoz (ld. délszláv háborúk, afrikai polgárháborúk stb.). Lényegében ekkor jelentek meg azok a gondolatok először Nyugaton, amelyek megkérdőjelezték a nemzetállamok létjogosultságát a nemzetközi kapcsolatokban, mondván, hogy elment mellettük a történelem, idejétmúlt konstrukciókká váltak, melyek csak akadályozzák az előttünk álló globális kihívások sikeres kezelését.

Ezzel párhuzamosan azonban a nemzetközi együttműködés elősegítésére létrehozott (nem gazdasági jellegű) szervezetek szépen lassan teljesen elvesztették a befolyásukat, immár képtelenek ellátni eredeti funkcióikat, kordában tartani a nagyhatalmak túlkapásait. Ebből sokan azt a következtetést vonták le, hogy a nemzetközi szervezetek szintjét is meg kell haladni, és itt jutunk el lényegében először a világtársadalom és a világkormányzás fogalmához. Azonban fontos hangsúlyozni, hogy ezek létrejötte nem történelmi szükségszerűség, tehát ha nem teszünk a megvalósításukért, akkor megvan rá az esély, hogy vissza fogunk térni a történelem egy korábbi időszakába: néhány nagy birodalom fogja felosztani egymás között a világot (ld. kínai birodalmi terjeszkedés többek között az „Egy út, egy övezet” révén). Dasgupta az Európai Unió struktúráját javasolja a létrehozandó építmény alapzataként a világ figyelmébe: az EU ugyan sok gonddal küszködik napjainkban, mégis az egyetlen

működőképesnek tűnő modell alapzatát kínálja a fenti súlyos problémák orvoslására.

A globalizálódó világra adott válaszok hatásai a nemzetközi együttműködésekre

A jelenleg is működő nemzetközi szervezetek komoly problémákkal küszködnek, éppen ezért elég erős a kiábrándultság velük kapcsolatban, így az Európai Unióval is, aminek okait az utóbbit illetően elsősorban a 2008–09-es gazdasági válság kezelésében kell keresnünk. Adam Tooze brit gazdaságtörténész egy egész könyvet szentelt a válság okai és következményei megértésének, és ebben részletesen tárgyalja az európai válságkezelés folyamatát is.⁷ Tooze világossá teszi, hogy a bankválságból éppen amiatt lett európai adósságválság, mert elméletben a közös célokat szem előtt tartó Európai Központi Bank csak és kizárólag az Unió legerősebb gazdaságának, Németországnak az érdekeit vette figyelembe, zárójelbe téve ezzel azokat az alapértékeket (ld. szolidaritás), amelyekre az európai közösség és maga az euróövezet is épült. Például a görög adósság jelentős része német (és francia) bankok kezében volt, és ahelyett, hogy ezeket a veszteségeket lenyelve elengedtek volna valamennyit az adósságból, több százezer európai polgár életét tönkretevő megszorító intézkedéseket erőltettek Görögországra. Eközben a német kormány minden egyes uniós tanácskozáson azt sürgette, hogy egész Európának a német mintát kellene követnie (takarékoság, exportra épülő gazdaság stb.), azonban – mutat rá Tooze adatokkal alátámasztva az ellentmondásra –

⁷ Tooze, Adam (2018): Crashed: How a Decade of Financial Crises Changed the World. Viking

mindezt éppen Németország miatt nem tudták megtenni a bajba került tagállamok.

Ez az eset jó példája annak, hogy a korábban domináns nemzetállami logika még ma is meglehetősen gyakran felülkerekedik a nagyobb, európai szempontokat figyelembe vevő felfogáson. Ez, tegyük hozzá, a vezetés színterén is világossá vált: egyes domináns tagállamok vezetőinek a kezében volt az irányítás, nem pedig az uniós tisztségviselőkében (később hasonlóan alakult a helyzet az ukrán–oroszl konfliktus feloldására tett kísérleteknél is – ld. minszki tárgyalások).⁸ Mindennek végül is az lett a következménye, hogy a 2010-es években egy olyan társadalmi- és politikai válság alakult ki Európában, amelynek végeredménye az Unió fragmentációját elindító Brexit, illetve az euroszeptikus pártok előretörése lett. A Brexit során pedig olyan politikai lépésekre is sor került, melyek sokak szerint a liberális demokrácia határait feszegetik a legrégebbi nyugati demokráciában is.⁹ Meglátásunk szerint mindezért nagyban felelőssé tehető azok a politikusok, akik a deklarációk szintjén a minél egységesebb és cselekvőképesebb Európa mellett érvelnek, ám amikor konkrét politikai döntésekre és tettekre kerül a sor, továbbra is kizárólag a régi, jól bevált nemzetállami logikában gondolkodnak.

Az egyre nagyobb integráció iránti lelkesedés a politikai színtéren tehát rögtön megtorpant, amint megjelentek az első igazán komoly kihívások, azonban a gazdaság még mindig egy olyan terület, mely arra figyelmezteti a döntéshozókat, hogy még ha korábban máshogy is gondolták, valójában nincs más alternatíva a rohamos lépésekkel

⁸ Ezért nem véletlen, hogy az európai szintű vezetés kérdésével jóval kevesebb szakmai anyag és elemzés foglalkozik, mint a nemzetállami szintűvel.

⁹ Parliament suspension: Queen approves PM's plan: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-49493632? ga=2.40340833.259452592.1564389010-1714671210.1564389010>

globalizálódó világban, mint a minél szorosabb egység megteremtése a még mindig meglehetősen széttördelt világban. Tooze egészen odáig merészkedik, hogy kijelenti: az amerikai Fed a világválság következtében a világ jegybankjává vált, mivel világos lett, hogy (kamat)döntései immár nemcsak az Egyesült Államok gazdaságára, hanem az egész világgazdaságra komoly hatással vannak. Ezzel a felfogással áll élesen szemben továbbra is a jelenlegi amerikai elnök, aki folyamatosan követeli a Fed elnökétől, hogy kizárólag az amerikai érdekeket figyelembe véve alakítsa a kamatpolitikát.¹⁰ Ezzel azonban csak annak adja tanúbizonyságát, hogy mennyire nem érti azt a folyamatot, amelynek következtében ma már éppen az az amerikai érdek, hogy az egész világgazdaságot figyelembe kell vennie a Fed-nek, ha nem akarja veszélybe sodorni az amerikai gazdaságot is. Az egyre növekvő gazdasági összefonódások miatt ugyanis ma már a legeldugottabb helyekről kiindult válságok is képesek világszintű felfordulást okozni, és ez alól az Egyesült Államok sem képes többé kivonni magát, kövessen bármennyire izolacionista politikát is. Ennek megfelelően Trump hiába került a globalizáció veszteseinek tett ígéreteivel hatalomra, valójában ő sem lehet képes távol tartani az Egyesült Államokat az egyre inkább az egységesülés, a világtársadalom felé mutató folyamatok hatása alól (ahogyan az ezideáig mindenképpen kudarcosnak mondható vámháborúból is jól látszik).

Mindezek ellenére a továbbiakban is az eddigiekhez hasonló izolacionista lépések várhatóak Trumptól, de a 2020-ban esetlegesen őt leváltó, akár a Demokrata Párt balszárnyáról érkező elnöktől is, mivel az

¹⁰ Ballhaus, Rebecca – Restuccia, Andrew – Kiernan, Paul (2019): Trump Calls for a Big Fed Rate Cut, Again Criticizes Central Bank Chairman:
<https://www.wsj.com/articles/trump-calls-for-a-big-fed-rate-cut-again-criticizes-central-bank-chairman-11566230832>

elméletalkotókkal szemben a politikusoknak olyan tényezőket is figyelembe kell vennie, mint a rendkívül fontos választói csoportot képviselő fehér középosztály dühe, mely alapvetően valós jelenségeken alapul (ld. a jól ismert elefántgörbét¹¹). Ebből következően arra lehet számítani, hogy a jövőben is a globalizáció és a nemzetközi pénzügyi rendszer elleni harc lehet a kifizetődő politikai stratégia, akár azon az áron is, hogy ez súlyos gazdasági következményeket von maga után.

A Brexit kérdésében is valami hasonlót láthatunk: a választópolgárok többsége politikai alapon meghozott egy döntést, melyet a demokrácia alapelveinek megfelelően tiszteletben kellene tartani, azonban a várható katasztrofális következmények miatt gyakorlatilag immár egy bő három éve tartó állóháborúnak lehet Európa a szemtanúja. A nagy kérdés ezzel kapcsolatban az, hogy ez a populista „forradalmi” hullám a bevándorlás erőteljes korlátozását, a gyárak visszatelepítését és vámháborúk indítását (radikális jobboldal) vagy a gazdagok nagyobb adóztatását és ebből garantált munkalehetőségek létrehozását (radikális baloldal) fogja-e jelenteni. Az első komoly gazdasági lassulást (sőt akár recessziót) és magas inflációt, a második a cégeknél jelentős profitsökkenést eredményezhet, ami sokak szerint szintén súlyos következményekkel járhat a gazdasági növekedésre nézve. Mindazonáltal egyelőre az első forgatókönyv fenyeget bennünket, látva Donald Trump és Boris Johnson kormányzását vagy Dél-

¹¹ Matthews, Dylan (2018): The global top 1 percent earned twice as much as the bottom 50 percent in recent years: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2018/2/2/16868838/elephant-graph-chart-global-inequality-economic-growth>

Korea és Japán egyre jobban eldurvuló kereskedelmi konfliktusát, mely utóbbinak már komoly gazdasági következményei is vannak.¹²

A nemzetközi szervezetek helyzete a XXI. században: a világkormányzás próbaterei?

A második világháború után létrejött nemzetközi szervezetek ugyan megteremtették az alapjait egy globális közösség kialakulásának,¹³ azonban mára – ahogyan fentebb már jeleztük – egyre több kritika éri ezeket a szervezeteket is (és ezen belül kifejezetten az ENSZ-t). E kritikák szerint a ma létező nemzetközi szervezetek túlságosan a régi nemzetállam-központú világra vannak még mindig szabva, aminek elsősorban az az oka, hogy elmaradtak a szükséges reformok (ld. döntéshozatali rendszer átalakítása stb.), így túlságosan is gyengék ahhoz, hogy betölthessék szerepüket az átalakulóban lévő XXI. századi világban. Emellett azt is kifogásolják a szakértők, hogy nem jöttek létre új, a mai kihívásokra (ld. klímaváltozás, rohamos technológiai fejlődés stb.) reflektáló nemzetközi szervezetek sem, amelyek sokkal hatékonyabb válaszokat adhattak volna az egyre súlyosabbá váló globális problémákra. Thomas G. Weiss ezért saját magukat, a nemzetközi tudóstársadalmat is kárhoztatja, mivel ők sem álltak elő olyan nagy víziókkal a szükséges változtatásokról (a mostanitól drasztikusan eltérő világrendről), melyeket át lehetett volna ültetni a gyakorlatba, így nem volt meg az elméleti alapja a szükségesnek vélt intézkedéseknek.¹⁴ Weiss úgy látja, hogy a tudóstársadalom az olyan nagy csalódások után,

¹² McCurry, Justin (2019): South Korean boycott of Japanese goods hits beer and carmakers: <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/04/south-korea-boycott-japanese-goods-beer-car-sales>

¹³ A nemzetállami önzés helyett a globális kooperáció került az előtérbe.

¹⁴ Weiss: i.m.

mint a Kellogg–Briand-paktum, a Nemzetek Szövetsége vagy az ENSZ, már nem érzi értelmét a nagy paradigmaticus elképzelések kidolgozásának. Ennek következtében most még inkább úgy tűnhet, mintha afelé haladnánk, hogy a már meglévő lazább együttműködések is (szabadkereskedelmi egyezmények, párizsi klímaegyezmény stb.) felbomlanak, ahelyett hogy tovább erősödnének, létrehozva végül egy világtársadalmat egy világkormányval az élén.

A témát vizsgálva nem mehetünk el szó nélkül az Egyesült Államok felelőssége mellett abban, hogy mára a nemzetközi szervezetek gyakorlatilag teljesen elvesztették a súlyukat. A neokonzervativizmus által fémjelzett Bush-adminisztráció (2001–2009) volt ugyanis az, amely teljes mértékben az unipoláris rendhez kívánta adaptálni a természetéből adódóan multipoláris ENSZ-t (ld. kivált John Bolton ENSZ-nagykövetségét). Mára az Egyesült Államok gyakorlatilag elvesztette vezető szerepét a világban, a 2000-es évek unipoláris világrendjét felváltotta a multipoláris világrend (ld. Kína megerősödése, Oroszország visszatérése stb.), ami Amerikát meglehetősen készületlenül érte. Ebben nagy szerepe van a jelenlegi Trump-kormányzatnak is, mely számos nemzetközi (például a párizsi éghajlatvédelmi) egyezményből lépett ki arra hivatkozva, hogy azok nem szolgálják az Egyesült Államok érdekeit. Jól szemlélteti ezt a hozzáállást az „America First” nevén elhíresült új, izolacionista külpolitikai felfogás, amely többek szerint utalás a második világháború idején a háborúból való kimaradást szorgalmazó America First Committee-re.¹⁵ Ahogyan azonban fentebb már láthattuk: az izolacionalizmus napjainkban már nem jelenthet megoldást az egyre szorosabbá váló globális kapcsolódások miatt a

¹⁵ Calamur, Krishnadev (2017): A Short History of 'America First':
<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/01/trump-america-first/514037/>

gazdaságban, illetve egyre inkább társadalmi szinten sem (ld.: a fejlődő országok polgárai már teljesen tisztában vannak a fejlett országokban tapasztalható életminőséggel és életstílussal, és ők is hasonlóan szeretnének élni, ami a bevándorlás egyik fő oka).

A világkormányzás egyik legfontosabb céljának a történelem korábbi időszakaiban az egyetemes béke elérését nevezték meg, ahogyan az európai integráció egyik legfontosabb célkitűzése az európai béke hosszú távon való garantálása volt.¹⁶ A középkori gondolkodók ezt úgy képzelték el, hogy egy uralkodó alatt egyesül az ismert világ. Erre talán a legjobb példa Dante Alighieri *Az egyeduralom* című műve, amelyben lefekteti az univerzális monarchia koncepcióját.¹⁷ Dante korának megfelelően abból indult ki, hogy a szétagoltság és az egymással folyamatosan hadakozó uralkodók következménye nem lehet más, mint az anarchia, amit minden áron el kell kerülni. Az univerzális monarchia ennek megfelelően egy olyan berendezkedést takart, amelyben a békét a mindenki felett álló „jó uralkodó” biztosítaná, miközben az államoknak megmaradna valamekkora önállósága. A későbbiekben Immanuel Kant hasonló alapokon, de továbbgondolva a korábbi elméleteket már a ma ismert föderációkra emlékeztető globális alkotmányos berendezkedésként (békeszövetség – *foedus pacificum*) képzelte el a világ kormányzását.¹⁸ Kant korát messze megelőzve helyesen ismerte fel azt, hogy a kapitalizmus megjelenésével a kereskedelem kulcsfontosságúvá válása miatt a nemzetek közötti béke minden korábbinál jobban felértékelődött, és innentől kezdve az egyes nemzeteknek is inkább a békére való törekvés az önérdeke a háborúskodás helyett. Ez a koncepció

¹⁶ Arató Krisztina – Koller Boglárka (2015): *Európa utazása – Integrációtörténet*. Gondolat Kiadó

¹⁷ Dante, Alighieri (2003): *Az egyeduralom*. Kossuth Kiadó

¹⁸ Kant, Immanuel (1985): *Az örök béke*. Európa Könyvkiadó

ma is rendkívül aktuális (ld. az államok miért indítanak kereskedelmi háborúkat a saját érdekeikkel látszólag teljesen szembemenve), az azonban továbbra is erősen kérdéses, hogy a Kantéhoz hasonló koncepciók megvalósítása vajon megoldást jelentene-e a fennálló problémáinkra, vagy épp hogy csak további bajok forrása lenne.

Amin R. Yacoub az egyesülés már működő két modellje alapján (Egyesült Nemzetek Szervezete, Európai Unió) azonosított három olyan tényezőt, amelyek egyesíthetnek, de meg is oszthatnak nemzeteket: a pénz ereje, az egység érzete és a média ereje.¹⁹ A pénz ereje egyesítő lehet a már korábban többször említett kereskedelem révén, a média ezzel szemben lehet ugyan egyesítő az egység érzésének megteremtésével, azonban sok esetben megosztóként lép fel, mégpedig akkor, amikor az embereket egymástól elválasztó társadalmi különbségekre fókuszál, megerősítve ezzel a nacionalista és xenofób hangokat.

A világkormányzatot Yacoub a következőképpen definiálta: egy olyan közös politikai autoritás, amely az egész világ kormányzásának feladatát ellátja.²⁰ Ennek alapján arra a markáns következtetésre jut, hogy a világkormányzás mindaddig nem alakítható ki, ameddig az önrendelkezés joga a ma ismert formájában létezik. Ugyanis ez a világkormányzat nemcsak a békefenntartás feladatát célozná, hanem emellett gazdasági-jóléti, igazságszolgáltatási és törvényhozói funkciókat is ellátna, ezzel gyakorlatilag teljesen kiüresítve a ma ismert nemzetállami kereteket. Nagyon fontos továbbá, követve ezt a logikát, hogy elkülönítsük a világkormányzástól a kozmopolitanizmus fogalmát, mely utóbbi azt takarja,

¹⁹ Yacoub R., Amin (2018): A World Government: A Critical Look Into The Present, To Foresee The Future. International Law and Politics, Vol. 50, 1443–1466.

²⁰ Uo.

hogyminden ember a Föld állampolgárának tartja magát, és szolidaritást vállal más nemzetekhez tartozó személyekkel is, amihez nincs szükség világkormányra.

A nemzetközi társadalomhoz való tartozás kérdése abban az időszakban került elő először komolyabban, amikor a különféle nemzetközi szervezetekhez való tartozás egyre inkább kulcsfontosságúvá vált. Jó példa erre az Európai Unió fokozatos kelet felé való terjeszkedése a bővítésekkel, ami az elmúlt időszakban a legsúlyosabb fejtörést okozta az Unió vezetőinek (ld. Ukrajna helyzete, új tagállamok lázadozása). Érzékelhetően az Európai Unió is óvatosabbá vált a további bővítésekkel kapcsolatban, amire jó példa a 2009-ben elindított keleti partnerség, amely úgy tartja az Unió befolyási övezetében a résztvevő államokat (Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Grúzia, Moldova, Ukrajna), hogy közben nem enged nekik bebocsátást az európai nemzetek társadalmába. Ezen államok számára az EU jelenti a jólétet és a hosszú távú fejlődés ígérét, ahogyan nekünk, magyaroknak is csak hasonlóan halvány, sokszor idealizált fogalmaink voltak az Unióról a csatlakozást megelőző időszakban. Természetesen annyiban különbözik a dolog, hogy míg a 2004-es bővítéssel csatlakozó keleti államok esetében inkább Európába való visszatérésről beszélhettünk (és beszéltünk is), ezzel szemben a fent felsorolt államok most először csatlakozhatnak a szó valódi értelmében Európához. Ennek megfelelően Európa két regionális nemzetközi társadalomra oszlik manapság: az európai államok társadalmára (Európai Unió tagországai) és egy keleti államok társadalmára (ez lényegében az Unió keleti szomszédságát takarja, illetve ide tartozik még Oroszország európai része

is).²¹ A keleti, posztszovjet táborból többen is megpróbáltak tevékenyen is csatlakozni Európához (Grúzia, Moldova, Ukrajna), miután ezekben az államokban a posztszovjet identitást leváltotta egy európai identitás.

A nemzetközi társadalom elmélete lényegében képtelen megmagyarázni, hogy ezek az államok miért szeretnének ennyire az európai államok társadalmához tartozni. A világtársadalom elmélete ezzel szemben képes lehet erre és az ehhez hasonló kérdésekre választ adni, éppen ezért is nagyon fontos az alaposabb vizsgálata. Példának okáért az Európához való tartozás igényét többek között azzal magyarázza, hogy az államközi (inter-state) dimenziót egyre inkább háttérbe szorítja az emberek közötti (inter-human) dimenzió.²²

A világtársadalom magyar szemszögből

Mindezek után felmerülhet a kérdés, hogy magyar szemszögből kell-e foglalkoznunk a világtársadalom és világkormányzás koncepcióival, vagy hagyjuk meg inkább ezt a „luxust” a nyugati országoknak és gondolkodóknak? Szerintünk nagyon fontos lenne, hogy a magyar politikatudomány is elkezdjen behatóbban foglalkozni a világtársadalom és a világkormányzás kérdéseivel. Egyrészt azért, mert az elméletalkotásnak hazánkban is sokkal hangsúlyosabbnak kellene lennie a nyugati országokhoz hasonlóan, mivel nélkül nem képzelhető el a felkészülés a jövő kihívásaira. Másrészt a tanulás miatt. Azt valljuk ugyanis, hogy más országok jó gyakorlatait mindenképpen érdemes átvenni, még akkor is, ha ezeknek nincsenek komolyabb hagyományai hazánkban. Ennek megfelelően

²¹ Linsenmaier, Thomas (2017): World society as collective identity: world society, international society, and inclusion/exclusion from Europe. Macmillan Publishers

²² Linsenmaier: i.m.

a fentebb érintett témák alapos vizsgálata csakis segítheti a hazánk sorsát alapvetően befolyásoló folyamatok megértését. Az is egy megválaszolóvá váró kérdés, hogy a kelet-közép-európai régió és benne Magyarország vajon tagja lehet-e valaha is egy ilyen világtársadalomnak, figyelembe véve azt az elmúlt időszak eseményei által is megerősített tényt, hogy még a sokkal lazább módon felépített Európai Unióba való beilleszkedésünk sem történt még meg az elmúlt tizenöt évben.

Erős korlátja a beilleszkedésnek, hogy úgy tűnik: a nyugat-európaiak nem értenek meg bennünket, miközben mi szintén nem értjük őket, így pedig leginkább a süketek párbeszédére hasonlít a két fél egymással való interakciója (ez természetesen a volt keleti blokk többi országára is érvényes). Pedig a rendszerváltás után még számos olyan hazai diskurzus volt, amely a nyugati gondolkodás termékeinek a magyar gyakorlatba való átültetéséről szólt. Bizonyos, az aktuálpolitikában jól hasznosítható eszmeáramlatok át tudták törni a határainkon húzódó szellemi falat, erre jó példa a Gyurcsány Ferenc által átvett, Tony Blair és Anthony Giddens nevével fémjelzett harmadikutas baloldaliság programja.²³ Ezzel szemben azonban a világtársadalomhoz hasonló, sokkal elméletibb konstrukciók nem voltak képesek megvetni a lábukat, ami nem meglepő, ha figyelembe vesszük azt a tényezőt, hogy egy szellemi-ideológiai síkon meglehetősen izolált országban élünk (ami minden bizonnyal jól magyarázható az ország történelmi hagyományaival), ahol az ilyen témák életre keltése egy kifejezetten komoly (már-már megoldhatatlan) kihívásnak tetszik. Ennek ellenére vannak lehetőségek arra, hogy itthon is életet leheljünk ezekbe. Ilyen például az e konstrukciókkal foglalkozó nyugati szerzők munkájának

²³ Gyurcsány Ferenc (2005): Útközben. Napvilág Kiadó

folyamatos nyomon követése és bemutatása közérthető módon a magyar közvélemény számára. Ez pontosan az a tevékenység, amelyet mi a Méltányosságnál célul tűztünk ki magunk elé. Természetesen ez csak egy, bár elengedhetetlenül fontos lépés ahhoz, hogy ezek a gondolatok elevenné váljanak hazánkban is, a valódi változások eléréséhez azonban még nagyon sok további munkára lesz szükség.

Konklúziók

Mindent összevetve elmondható, hogy a világtársadalom és a világkormányzás fogalmán keresztül sokkal jobban megérthetjük a nyugat-európai gondolkodásmódot és az ott zajló intellektuális-szellemi folyamatokat. Olyan elméleti konstrukcióval van tehát dolgunk, amely ezért érdemes a vizsgálatra. És azért is, mert az egyre globalizáltabbá váló világ hatásai alól Magyarország sem vonhatja ki magát, az Európai Unió tagjaként ráadásul már ma is egy olyan szervezet tagállama, amely sok szerző szerint hosszú távon az egyik kísérleti terepe lehet a világkormányzás működőképes gyakorlatának a kialakításához. Ennek ellenére itthon még mindig a hagyományos nemzetközi kapcsolatok elméleti kereteiben gondolkodunk, amelyeken a nyugati világban már egy ideje túl akarnak lépni, illetve meg akarják haladni. Ez elsősorban hatalmi és strukturális okokkal van összefüggésben, hiszen mindez abból eredeztethető, hogy a nyugati országok jelentős része történetileg, sőt alapvetően ma is vezető szerepet tölt be a világpolitika alakításában, és ennek megfelelően erős politikai gondolkodási tradíciók alakultak ki, melyek folyamatosan termelik az újabbnál újabb elméleteket. Ezek az elméletek befolyással vannak az ottani politikusok gyakorlati tevékenységeire és vízióira egyaránt, így vizsgálatuk gyakorlati előnyei is nyilvánvalóak.

A témának további aktualitást ad az is, hogy az Amazonast pusztító erdőtüzekkel kapcsolatban is előkerült egy legitim, globális szervezet létrehozásának az ötlete, mely felügyelné és kezelné az Amazonashoz hasonlóan az emberiség egésze számára felbecsülhetetlen értékű erőforrásokat, illetve az egész emberiséget fenyegető problémákat. Ettől azonban még nagyon messze vagyunk, ma még sokkal inkább a tehetetlenség érzete a jellemző. Az Unió részéről sem történt még lényegében semmilyen válaszlépés a braziliai történésekre, mindössze néhány tagállam (Franciaország, Írország) fenyegetőzött azzal, hogy megvétózza az EU–Mercosur szabadkereskedelmi szerződést, ha Brazília nem tesz semmit az esőerdők pusztítása ellen.²⁴ A fentebb már tárgyalt meg nem értés a szuverenitás kérdésében itt is előtérbe került, Jair Bolsonaro elnök ugyanis idejétmúlt kolonialista gondolkodásmóddal vádolta a francia elnököt, mivel az a G7-csúcson Brazília távollétében kívánt tárgyalni a kérdésről. Az általános bizonytalanságot és tanácstalanságot jó példázta az idén januárban megrendezett davosi Világgazdasági Fórum is, melyet a világ gazdasági és politikai elitjének a csúcstalálkozójaként tartanak számon. Erről leginkább az maradhat majd meg a történelemkönyvekben, hogy míg a globalizáció tetőpontján a találkozóra érkező vezetők pontosan tudták, hogy milyen irányt kívánnak adni a világnak, addig ezen a találkozón már ők maguk is elbizonytalanodtak azzal kapcsolatban, hogy az eddig követett gazdasági- és politikai irányelvek érvényesek-e még egyáltalán.²⁵

²⁴ Stone, Jon (2019): Emmanuel Macron says he will block EU trade deal with Brazil over Amazon forest fires: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/macron-amazon-forest-fires-veto-mercotur-eu-trade-deal-brazil-a9076181.html>

²⁵ Kottasová, Ivana (2019): Why Davos was so gloomy: 2019 is impossible to predict: <https://edition.cnn.com/2019/01/25/business/davos-roundup-world->

Mindezek ismeretében felmerül a kérdés, hogy a korábban sokak által már a közeljövő valóságaként vizionált világkormányzás elmélete vajon egyáltalán átültethető lesz-e valaha is a valóságba? Az idei fórumon ugyanis világossá vált, hogy az összegyűlteknél sem az automatizáció, sem a klímaváltozás által kiváltott társadalmi sokkra sincsen működőképesnek tűnő válaszuk.²⁶ Sőt, egyes források már éppen arról számoltak be, hogy az automatizáció felgyorsítására készülnek a cégvezetők a versenyképesség növelésének érdekében.²⁷ Ezek után valóban úgy tűnhet, hogy a világkormányzás tényleg csak egy jól hangzó elméleti konstrukció, egy illúzió. Azonban nem szabad elfelejtenünk: a történelem arra tanít meg bennünket, hogy alapos elméleti megalapozottság nélkül nem lehet működő gyakorlatot létrehozni. Éppen ezért addig kell elméleti konstrukcióinkat tökéletesítenünk, amíg azok ki nem állják a valóság próbáját is. Itt még nem tartunk, de önmagában már az nagyon sokat elárul a Nyugatról, hogy egyáltalán megszületnek a világtársadalomhoz és a világkormányzáshoz hasonló koncepciók, így ezek tanulmányozásával, tűnjenek bármennyire valóságidegennek is, közelebb juthatunk a bevezetőben is már megfogalmazott célunkhoz: jobban megérthetjük a nyugatiak gondolkodásmódját és világlátását. Ám amíg nem vetjük alapos vizsgálat

[economy/index.html?_ga=2.112628167.259452592.1564389010-1714671210.1564389010](https://www.nytimes.com/2019/01/25/technology/automation-davos-world-economic-forum.html?_ga=2.112628167.259452592.1564389010-1714671210.1564389010)
(Utolsó letöltés: 2019.08.24.)

²⁶ Elliott, Larry (2019): Davos 2019: the yawning gap between rhetoric and reality: https://www.theguardian.com/business/2019/jan/27/davos-2019-the-yawning-gap-between-rhetoric-and-reality?_ga=2.39727840.259452592.1564389010-1714671210.1564389010
(Utolsó letöltés: 2019.08.24.)

²⁷ Roose, Kevin (2019): The Hidden Automation Agenda of the Davos Elite: https://www.nytimes.com/2019/01/25/technology/automation-davos-world-economic-forum.html?_ga=2.118511690.259452592.1564389010-1714671210.1564389010 (Utolsó letöltés: 2019.08.24.)

alá ezeket a friss koncepciókat, addig a megértés lehetőségét továbbra is el fogjuk szalasztani minden egyéb erőfeszítés ellenére.